

Система права

Система права

Система права — це сукупність чинних принципів і норм права, якій притаманні єдність, узгодженість, диференціація (поділ) і згрупованість норм у відносно самостійні структурні утворення (інститути, галузі та підгалузі права). Ознаки системи права:

- 1) є функціональною системою, бо її виникнення, існування і розвиток обумовлені усвідомленими загальнолюдськими потребами в урегульованості та впорядкованості суспільного життя.
- 2) є інституціональним втіленням. Це означає, що системно організовані юридичні норми містяться в джерелах права, які надають йому чіткої інституціональної побудови.
- 3) обумовленість реально існуючою системою суспільних відносин.
- 4) має стабільний і водночас динамічний характер, таким чином забезпечуючи суспільству збереження, стабілізацію його головних відносин.
- 5) структурна багатоманітність. Це означає, що система права складається з неоднакових за змістом й обсягом структурних елементів, які логічно розташовують нормативний матеріал.
- 6) пов'язана як прямо, так і опосередковано з діяльністю держави, її органів. Предмет правового регулювання є умовним виділенням певної сукупності суспільних відносин, якісно однорідні. Це дозволяє узагальнити норми права, які регулюють коло суспільних відносин

Галузі права: поняття, критерії розмежування галузей права, класифікація

Галузь права - це така система якісно однорідних юридичних норм, яка регулює певну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання.

Галузі права можна класифікувати за різними підставами: залежно від предмета і методу правового регулювання - конституційне (державне) право; адміністративне право; фінансове право; земельне право; економічне (господарське) право; цивільне право; сімейне право; трудове право; екологічне право; аграрне право; цивільно-процесуальне право; житлове право; пенсійне право; кримінальне право; кримінально-процесуальне право; виправно-трудова (виконавча) право; міжнародне право; космічне право;

За місцем, яке галузі права займають у правовій системі:

- 1) основні - конституційне, цивільне, трудове і т. д.;
- 2) комплексні - екологічне, господарське право.

Крім того, основні галузі права поділяються на:

- профілюючі (традиційні);
- процесуальні;
- спеціальні.

Критеріями розподілення норм за галузями права є:

- предмет правового регулювання (сукупність суспільних відносин, які врегульовані правом);
- метод правового регулювання (специфічний спосіб владного впливу держави на суспільні відносини, здійснюваний за допомогою правових норм та інших юридичних засобів, прийомів і методів).

Предмет, метод та юридичний режим регулювання

Критеріями побудови системи права є предмет (матеріальний критерій) і метод (юридичний критерій) правового регулювання.

Предмет правового регулювання — це сукупність якісно однорідних суспільних відносин, урегульованих нормами права. Він вказує, на яку групу суспільних відносин спрямований вплив норм права. Це дає змогу узагальнити норми права, які регулюють певне коло суспільних відносин, у галузь права. Предмет правового регулювання розглядають як головний, визначальний критерій системи права. Його доповнює метод правового регулювання.

Метод правового регулювання — це сукупність прийомів і способів владного впливу держави на суспільні відносини. Він несе основний тягар в динаміці, "роботі" права, показує, яким чином регулюються суспільні відносини. Метод правового регулювання багато в чому орієнтований на способи правового регулювання: дозвіл, зобов'язання, заборону. Загальними є два методи правового регулювання:

- *імперативний* (владно-авторитарний, директивний) — суворообов'язковий, побудований на началах влади та підкорення, на відносинах субординації (метод "вертикалі"). Він передбачає жорстку регламентацію поведінки учасників правовідносин. Переважають заборони, обов'язки, покарання. Цей метод використовується в адміністративному, кримінальному праві;

- *диспозитивний* (автономний) — побудований на началах автономії, юридичної рівності суб'єктів, згоди сторін (метод "горизонталі"). Він передбачає дозвіл і надає можливість суб'єктам права врегулювати відносини між ними в межах, визначених законом. Такий метод використовується у цивільному праві.

Основні галузі права України ,їх загальні характеристики

Система права України, залежно від предмета та методу правового регулювання, поділяється на ряд галузей права, для кожної із якої характерні свої ознаки.

Конституційне право — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані з основами конституційного ладу, державним і територіальним устроєм, правовим статусом людини і громадянина, порядком організації та функціонування органів державної влади, загальними засадами місцевого самоврядування ,це провідна галузь національного права України, її норми є основоположним для всіх інших галузей права, їх базовим нормативним матеріалом. Джерелами конституційного права є Конституція України та конституційні закони ("Про всеукраїнський і місцевий референдум", "Про громадянство України", "Про статус народного депутата України", "Про вибори народних депутатів України" та ін.);

Адміністративне право — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері державноуправлінської діяльності органів виконавчої влади всіх рівнів, а також органів місцевого самоврядування. Джерелами адміністративного права є Конституція України, відповідні закони України, укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, акти центральних органів виконавчої влади, Кодекс України про адміністративні правопорушення тощо;

Цивільне право — це сукупність правових норм, які регулюють майнові та пов'язані з ними особисті немайнові відносини, що ґрунтуються на юридичній рівності та майновій самостійності їх учасників, з метою задоволення останніми власних матеріальних і духовних потреб та інтересів. Джерелами цивільного права є Конституція України, Цивільний Кодекс України, а також інші закони України цивільноправового змісту;

Кримінальне право — це сукупність правових норм, що визначають, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які види та межі покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Джерелом кримінального права є Конституція України, Кримінальний кодекс України;

Трудове право — це сукупність правових норм, які регулюють трудові й тісно пов'язані з ними суспільні відносини незалежно від форм власності, господарювання чи галузевої підпорядкованості підприємств, установ, організацій. Джерелами трудового права є Конституція України, Кодекс законів про працю, інші закони та підзаконні нормативно-правові акти України;

Фінансове право — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері фінансової діяльності держави. Норми фінансового права регулюють порядок формування і розподілу бюджетних коштів, порядок грошового обігу, оподаткування, діяльності банків тощо. До джерел фінансового права належать Конституція України, інші закони та підзаконні нормативноправові акти України;

Земельне право — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням землею. Джерелом земельного права є Конституція України, Земельний кодекс України та інші нормативноправові акти про надра, ліса, воду, рослинний і тваринний світ, атмосферне повітря ("Лісовий кодекс України", "Кодекс України про надра", "Водний кодекс України" тощо);

Сімейне право — це сукупність правових норм, які регулюють та охороняють особисті й пов'язані з ними майнові відносини громадян, що виникають зі шлюбу та належності до сім'ї. Джерелом сімейного права є Конституція України, Сімейний Кодекс України;

Екологічне права — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері освоєння, використання і охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Джерелом екологічного права є Конституція та закони України ("Про охорону навколишнього природного середовища", "Про охорону атмосферного повітря", "Про екологічний аудит", "Про екологічну експертизу" тощо);

Цивільне процесуальне право — це сукупність правових норм, які регулюють порядок здійснення судочинства у цивільних справах, а також порядок виконання судових рішень.

Джерелом цивільного процесуального права є Конституція України, Цивільний процесуальний кодекс України;)

Кримінально-процесуальне право — це сукупність правових норм, які регулюють діяльність органів попереднього слідства, прокуратури і суду щодо розслідування злочинів і розгляду кримінальних справ у суді. Джерелом кримінально-процесуального права є Конституція України, Кримінально-процесуальний кодекс України;

Кримінально-виконавче право — це сукупність правових норм, які регулюють порядок та умови відбуття покарання засудженими, а також порядок діяльності установ, що виконують вироки. Джерелом кримінально-виконавчого права є Конституція України, Кримінально-виконавчий кодекс України.

Наведений перелік галузей права України не є вичерпним, існують й інші галузі права.

Система права та система законодавств

Основна проблема: охарактеризувати основні елементи системи права і системи законодавства України, розкрити основні способи систематизації українського законодавства. Провідна ідея: право не існує без законодавства, а законодавство, в широкому розумінні, і є право.

Система права - це сукупність чинних норм права певної держави (елементи: норми права; інститути права; галузі права; підгалузі права).

Галузь права - це сукупність однорідних норм, що регулюють певну сферу суспільних відносин.

Система законодавства - це система всіх упорядкованих певним чином нормативно-правових актів даної держави. Система законодавства об'єднує усі джерела права (закони, кодекси, укази, статuti, положення, постанови, інструкції та ін.).

Систематизація законодавства - це діяльність щодо зведення нормативно-правових актів (або їх елементів) у цілісний комплекс; здійснюється основними способами - шляхом інкорпорації і кодифікації.

Комплексні галузі права

Сучасний розвиток системи національного права характеризується активним формуванням нових комплексних утворень – комплексних галузей права, що пояснюється ускладненням суспільних відносин, виникненням нових сфер суспільної діяльності, що вимагають адекватного правового регулювання. Це зумовлює необхідність поглибленого теоретичного дослідження сутності та особливостей формування комплексних галузей права у системі права.

Таким чином, комплексні галузі права – є самостійними правовими утвореннями у системі права, що формуються на базі основних галузей права. Юридичною основою та необхідною передумовою для їх формування в сучасний період є існування відповідних комплексних галузей законодавства. Напрямом майбутніх наукових досліджень у цій площині є з'ясування особливостей становлення комплексних галузей права в умовах сучасного розвитку національної системи права і законодавства.

Підгалузі права та правові інститути

Інститут права - сукупність відносно відособлених правових норм у рамках певної галузі (галузей) права, що регулюють певну групу (вид) взаємозалежних суспільних відносин. Ознаки інституту галузі права:

- регулює не всю сукупність якісно однорідних суспільних відносин, а окремі видові особливості (сторони, ознаки) одного роду суспільних відносин або здійснює особливі завдання, функції в цьому регулюванні, тобто має видову однорідність соціального змісту;
- володіє відносною нормативною самостійністю, стійкістю і автономністю функціонування, але на іншому рівні, ніж галузь права, є її підсистемою; - формується об'єктивно, а не створюється штучно; має відособленість від інших інститутів права - його норми не можуть з волі законодавця переміщатися в межі іншого правового інституту;
- характеризується специфічністю засобів правового регулювання;
- втілює у своєму змісті особливу юридичну конструкцію, деякі загальні положення, єдині принципи;
- має можливість формувати загальні поняття у власних межах, які допомагають забезпечувати безпрогальність регульованих ним (інститутом права) відносин. Як правило, кожна галузь права має інститути права як свій самостійний структурний підрозділ.

Види інститутів права:

За галузевою приналежністю: інститути конституційного права - інститут громадянства, інститут виборчого права, інститут президентства та ін.

За субординацією у правовому регулюванні: інститути матеріального права (інститут підряду); інститути процесуального права (інститут порушення кримінальної справи).

Міжгалузевий інститут права - міжгалузєва підсистема, що є сукупністю відносно відособлених правових норм кількох галузей права, які регулюють певні групи (види) взаємозалежних суспільних відносин.

Формування нових спеціальних галузей права (космічне, комп'ютерне, інформаційне та ін.) супроводжується появою низки інститутів, а в деяких галузях права утворюються підгалузі права.

Правотворення як процес самостворення права

Останнім часом у юридичній літературі почали розрізняти такі категорії, як "правотворення", "правотворчість" і "нормотворчість". Усі ці види діяльності здійснюються з метою покращення соціального регулювання та охорони суспільних відносин.

Соціальне регулювання - це процес упорядкування поведінки соціальних суб'єктів через надання їм прав на певні дії, покладання обов'язків, установлення, заборон, застосування заохочення та примусу. Соціальне регулювання існує з моменту виникнення суспільства практично в усіх сферах його життєдіяльності і здійснюється з допомогою соціальної влади.

Розрізняють два види соціального регулювання: державне й недержавне. Кожен з цих видів може бути нормативним чи індивідуальним і реалізується соціальними суб'єктами. Це індивіди та їхні групи, з яких складається суспільство. Одним із найпоширеніших видів соціальних суб'єктів є соціальні організації, об'єднання людей, що спільно реалізують певні програми, завдання, цілі та працюють на підставі загальновизнаних правил і процедур. Такими соціальними організаціями, наприклад, є держава, партії, різні громадські об'єднання, які, у свою чергу, можуть складатися з інших соціальних організацій.

Дякую за увагу!